

**Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Навчально-науковий інститут «Кіберпорт»
Кафедра фінансів, банківської справи
та страхування**

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ

Робочий зошит

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної та заочної форми здобуття освіти
всіх спеціальностей

Харків
2024

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут «Кіберпорт»
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ

Робочий зошит

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної та заочної форми здобуття освіти
всіх спеціальностей

Затверджено
рішенням Науково-методичної
комісії ННІ «Кіберпорт»
Протокол № 8
від «21» травня 2024 р.

Харків
2024

УДК 336(072)
Ф 59

Схвалено
на засіданні кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Протокол № 13 від «22» квітня 2024 р.

Рецензенти:

Т.Ф. Ларіна, проф., доктор екон. наук, проф. каф. економіки та бізнесу
Державного біотехнологічного університету

О.П. Ткаченко, доц., канд. екон. наук, доц. каф. менеджменту, бізнесу і
адміністрування Державного біотехнологічного університету

Ф 59   Фінансова грамотність: робочий зошит для здобувачів першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти ден. та заоч. форми здобуття освіти всіх
спеціальностей / Державний біотехнологічний університет; авт.-уклад.
О.В. Жиликова, Т.О. Ставерська, Г.Г. Лисак. Харків, 2024. 65 с.

Робочий зошит підготовлено згідно з навчальною програмою вибіркової дисципліни
«Фінансова грамотність». Робочий зошит призначений для ведення короткого конспекту лекцій
з дисципліни, виконання практичних завдань, самостійної роботи та індивідуальних завдань.

Видання призначене для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної
та заочної форм навчання всіх спеціальностей.

УДК 336(072)

Відповідальний за випуск: О.В. Жиликова, канд. екон. наук, доц.

© О.В. Жиликова,
Т.О. Ставерська,
Г.Г. Лисак, 2024
© ДБТУ, 2024

ЗМІСТ

Вступ	5
Тема 1. Сутність та значення фінансової грамотності, фінансової культури та культури фінансових стосунків	7
Тема 2. Особисті фінанси, формування сімейного бюджету	13
Тема 3. Заощадження та інвестиції	24
Тема 4. Податки та податкова культура	33
Тема 5. Управління особистими фінансами через банківські установи	41
Тема 6. Управління особистими фінансами через спеціалізовані кредитно-фінансові інститути	49
Тема 7. Фінансове шахрайство та фінансова безпека	56
Список рекомендованої літератури	64

ВСТУП

Фінансова грамотність, спроможність взяти на себе відповідальність за особисті фінанси, передбачає прийняття обґрунтованих рішень щодо управління доходами та витратами, заощадженнями та інвестиціями, фінансовими ризиками та забезпечення фінансової стабільності та безпеки. Підвищення рівня фінансової грамотності населення має велике значення для забезпечення добробуту населення та формує базис для розвитку суспільства.

Метою дисципліни «Фінансова грамотність» є формування у здобувачів вищої освіти компетентностей щодо ефективного управління особистими фінансами у контексті підвищення рівня фінансової грамотності.

Загальні компетентності, які формує дисципліна «Фінансова грамотність»:

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- навички використання інформаційних та комунікаційних технологій;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- здатність працювати у команді;
- здатність працювати автономно;
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

За результатами вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Фінансова грамотність» здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти всіх спеціальностей повинні набути таких програмних результатів навчання:

- вміння планувати сімейний бюджет, грамотно управляти особистими фінансами з метою підвищення власного добробуту ;
- вміння ставити фінансові цілі та розробляти фінансовий план;

- вміння робити заощадження, накопичувати капітал, приймати рішення щодо ефективності інвестування;
- здатність обирати джерела фінансування, кредити на основі економічного обґрунтування;
- здатність ефективно та безпечно користуватися послугами фінансового ринку, використання сучасних фінансових технологій;
- здатність проектувати подальшу власну фінансову безпеку.

Тема 1. Сутність та значення фінансової грамотності, фінансової культури та культури фінансових стосунків

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЇ

За результати дослідження «Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні» за Проектом USAID «Трансформація фінансового сектору» у співпраці з Національним банком України

Індекс фінансової грамотності населення України становив

2018 рік _____

2021 рік _____

Компоненти Індексу фінансової грамотності:

1. _____

2. _____

3. _____

Розбіжності рівня фінансової грамотності за демографічними ознаками:

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

Фінансова обізнаність _____

Фінансова освіченість _____

Фінансова грамотність _____

Фінансова культура

Культура фінансових стосунків

Складові фінансової культури

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

Фінансово грамотна людина -

Переваги фінансово грамотної людини

Інформаційні та освітні ресурси для поглиблення знань з фінансової грамотності

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1

1. Перевірте свій поточний рівень фінансової грамотності за посиланням <https://talan.bank.gov.ua/korysne/test/perevirte-svii-riven-finansovoyi-gramotnosti>
2. Збережіть результати для порівняння з результатами після вивчення дисципліни

Завдання 2

Встановіть відповідність між термінами та їх визначеннями

1	Фінансова обізнаність		А	розуміння громадянами усієї важливості сплати податків і знання своїх прав та обов'язків щодо системи оподаткування, яка діє в країні.
2	Фінансова грамотність		Б	рівень пізнання суспільства і його процесів, а також широта кругозору, що сприяють з'ясуванню суті і значення страхування, а також дозволяють впроваджувати і використовувати в суспільному житті
3	Фінансова освіченість		В	синергія загальнолюдських та духовних цінностей, які мають бути основою для ділових стосунків, що будуються на взаємній повазі учасників фінансових відносин та виключають зловживання можливими перевагами з боку будь-кого з учасників таких відносин та ухилення від взятих на себе зобов'язань
4	Фінансова культура		Г	комплекс цінностей і стимулів, що встановлюють свідомість та поведінку людини у фінансовому середовищі
5	Податкова культура		Д	сукупність світоглядних позицій, знань та навичок громадян щодо ефективного управління особистими фінансами, а також здатність компетентно застосовувати їх у процесі прийняття фінансових рішень

6	<i>Страхова культура</i>		Є	наявність певного рівня здобутої фінансової освіти
7	<i>Культура фінансових стосунків</i>		Ж	наявність певного рівня фінансових знань і навичок, що формують відповідний рівень компетентності з фінансових питань
8	<i>Культура заощаджень та інвестицій</i>		З	Загальноприйнята у суспільстві система цілеспрямованих та певним чином керованих процесів формування і переходу заощаджень населення в форму інвестиційних ресурсів, зміст, методи та організаційні форми реалізації яких визначаються мотивами домогосподарств та індивідуальних економічних агентів й факторами функціонування і розвитку національної економіки.

Відповіді:

1 - _____

5 - _____

2 - _____

6 - _____

3 - _____

7 - _____

4 - _____

8 - _____

Завдання 3

Доведіть або спростуйте твердження.

1. Будь-які витрати, пов'язані з дитиною мають першочергове та найголовніше значення над усіма іншими.

---

2. Якщо Ви не контролюєте свої гроші, вони будуть контролювати Вас.

Тема 2. Особисті фінанси, формування сімейного бюджету

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЇ

Особисті фінанси _____

_____

_____

_____

Фінансова ціль _____

_____

_____

Концепція SMART цілей

S _____

M _____

A _____

R _____

T _____

Сімейний бюджет _____

_____

_____

Джерела доходів

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

6. _____

7.

8.

Методи розподілу доходів

Метод 50-30-20

Метод тижневих витрат

Метод конвертів

Метод глечиків

Метод 60/40

Категорії витрат сімейного бюджету

Некеровані витрати _____

Керовані витрати _____

Види бюджету

<i>Вид</i>	<i>Характеристика</i>
<i>Дефіцитний</i>	
<i>Збалансований</i>	
<i>Профіцитний</i>	

Фінансова подушка безпеки _____

Фінансова незалежність _____

Фінансова свобода _____

_____

_____

Фінансовий стан родини = _____

Правила планування особистого бюджету

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1

За допомогою піраміди Франкліна сформулюйте послідовно свої головні життєві цінності, глобальну ціль, генеральний, довгостроковий та короткострокові плани. Запишіть короткострокові, довгострокові та генеральні фінансові цілі у форматі SMART.

Піраміда Франкліна

Фінансові цілі (SMART)

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Завдання 2

Родина, що складається з шести осіб, мала впродовж року такі доходи:

- заробітна плата за основним місцем роботи – 260 000 грн;
- заробітна плата за сумісництвом – 30 000 грн;
- винагорода за професійні послуги – 15 000 грн;
- державна пенсія – 25 000 грн;
- накопичена приватна пенсія – 2000 грн;
- доходи від підсобного господарства – 11 000 грн;
- стипендія – 10 000 грн;
- авторські гонорари – 8 000 грн;
- доходи від інвестицій на ринку цінних паперів – 5 200 грн; відсотки за депозитом – 1 200 грн;
- доходи від здавання в оренду майна – 15 000 грн;
- спадщина – 80 000 грн;
- подарунки – 13 000 грн.

- 1) класифікуйте доходи сім'ї на постійні та одноразові;
- 2) визначте обсяги та питому вагу кожної категорії в загальних доходах сім'ї .
- 3) розрахуйте середній дохід на одну людину в місяць;
- 4) допоможіть розподілити доходи за методом «50-30-20»
- 5) порівняйте середній дохід на одну людину з показниками мінімальної

заробітної плати та середньої заробітної плати за минулий рік.

Середній дохід на одну людину в місяць

Розподіл за методом 50-30-20

Завдання 4

Молоде подружжя планує свої витрати на місяць. Щомісячний дохід чоловіка – 25 000 грн, щомісячний дохід дружини – 12 000 грн. Упродовж місяця вони прогнозують такі обов'язкові витрати: оренда квартири – 3500 грн; комунальні платежі – 1200 грн; витрати на харчування – 5500 грн; витрати на бензин та обслуговування авто – 1000 грн; нагромадження власного внеску на купівлю квартири – 8 000 грн; витрати на одяг – 2 000 грн; витрати на відвідування косметичного салону – 1000 грн; витрати на особисті потреби кожного (відвідування кіно, кафе, театрів) – 1200 грн. У кінці місяця сім'я планує придбати нове крісло вартістю 9200 грн. Необхідно визначити, чи зможе сім'я здійснити заплановане. Які є ризики за таким методом планування бюджету.

Завдання 5

Встановіть відповідність між термінами та їх визначеннями

1	Фінансова ціль	А	фінансовий стан особи або родини, при якому пасивні доходи більше або дорівнюють витратам
2	Сімейний бюджет	Б	накопичена сума коштів, що дозволяє прожити від 3 до 6 місяців у разі втрати основного джерела заробітку
3	Фінансова подушка безпеки	В	фінансовий стан особи або родини, при якому доходи вище за витрати та є накопичений резервний фонд
4	Фінансова незалежність	Г	план доходів і витрат сім'ї на певний період (тиждень, місяць, рік)
5	Особисті фінанси	Д	конкретні, вимірювані та обмежені у часі плани, які стосуються управління особистими фінансами з метою забезпечення фінансової стабільності у майбутньому
6	Фінансова незалежність	Є	фонди грошових коштів, які формує та якими управляє людина впродовж життя

Відповіді

1 - _____

4 - _____

2 - _____

5 - _____

3 - _____

6 - _____

Завдання 6

Проаналізуйте які з правил управління особистими фінансами було порушено у кожній наступній ситуації. Надайте рекомендації щодо вирішення проблеми та усунення у майбутньому.

1. Миколай має три квартири у центрі Харкові та здавав їх в оренду до 2022 року. Орендної плати вистачало на безбідне життя, Микола не працював. З початком повномасштабного вторгнення, ситуація на ринку оренди житла різко змінилася, тепер здається тільки одна з його квартир та орендна плата стала удвічі меншою, а заощадження Миколая швидко тануть.

Правило, яке було порушено _____

_____

_____

Рекомендації _____

_____

_____

2. Молоде подружжя, яке мешкає з батьками, мріють про власне житло, яке б було розташовано неподалік від батьків. Їхня сусідка продає квартиру поруч за ціною майже вдвічі нижчою від ринкової, бажаючих купити достатньо, але вона віддає пріоритет цієї родині. Родини відмовилась бо не має заощаджень, а банк відмовив у кредиті через погану кредитну історію.

Правило, яке було порушено _____

_____

_____

Рекомендації _____

_____

_____

3. Дівчина придбала гаджет останньої моделі за рахунок швидкого кредиту, який взяла на 2 тижні. Своєчасно повернути його дівчина не вважала за

необхідність або не мала фінансової можливості, а через місяць з'ясувалось, що сума кредиту зросла майже вдвічі.

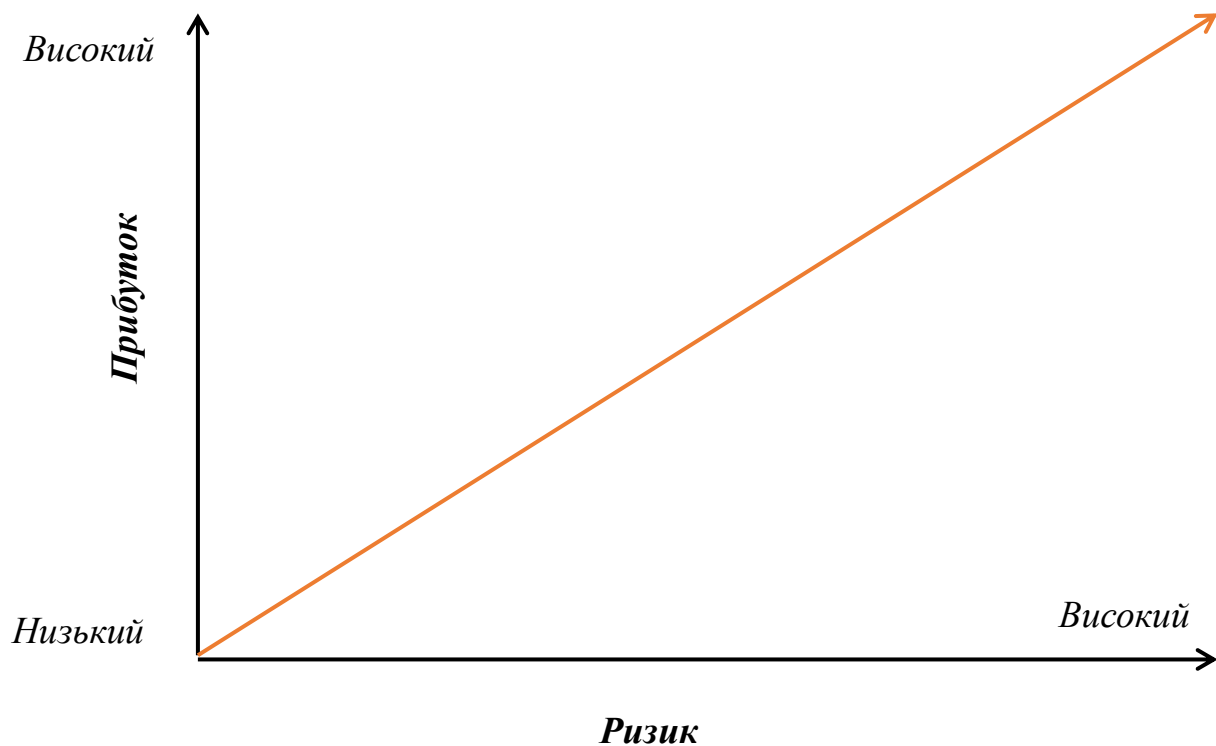
Правило, яке було порушено _____

Рекомендації _____

Завдання 7

Розмістіть на кривій залежності «ризик-прибуток» наступні інвестиційні інструменти:

- криповалюта
- акції
- предмети мистецтва
- нерухомість
- державні облігації
- корпоративні облігації
- дорогоцінні метали
- готівка (гривня)
- готівка(іноземна валюта)
- строковий депозит
- депозит до запитання

Крива залежності інвестиційних інструментів «ризик-прибуток»

САМОСТІЙНА РОБОТА

Родина студента Олександра (батько, мати, Олександр і молодша сестра віком 10 років) вирішила здійснити подорож з Харкова до Львова на три дні.

Батько доручив сину скласти бюджет подорожі з розрахунку, що сума витрат родини на цей захід не повинна перевищувати 30 000 грн, і їм потрібно забронювати житло для ночівлі на дві доби. Потрібно розглянути три альтернативи подорожі: власним авто (витрати пального на 100 км 7 л) або тур-оператором, залізницею.

Інформацію про вартість витрат можна знайти на сайтах, про вартість оренди житла – на сайтах Booking.com, Airbnb.com, uz.gov.ua, olx.ua тощо.

Обґрунтуйте відповіді на такі питання:

1. Які види витрат потрібно врахувати Олександрю?
2. Які з них є обов'язковими, а які – необов'язковими?
3. Якими будуть сукупні витрати, якщо родина поїде до Львова повним складом?
4. Чи не перевищують сукупні витрати, встановлений ліміт?
5. У який спосіб можна зменшити витрати на подорож?

Тема 3. Заощадження та інвестиції

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЇ

Заощадження _____

Класифікація заощаджень

Мотивовані

Немотивовані

<i>Організовані</i>	<i>Неорганізовані</i>

Принцип Парето (принцип 80/20) _____

«Закон зерна» _____

Закон чашки кави (ефект лате)

Інвестиції

Диверсифікація інвестицій

Форми інвестицій

1.

2.

3.

4.

Характеристики інвестицій

1.

2.

3.

Реальні інвестиції

Фінансові інвестиції

Акції

Облігації

Інвестиційні інструменти

Інвестиції у своє майбутнє

Консервативна інвестиційна стратегія

Помірна інвестиційна стратегія

Агресивна інвестиційна стратегія

Рентабельність інвестицій _____

Ліквідність активів _____

Правила інвестування

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1

Недержавний пенсійний фонд пропонує вам щорічний приріст суми вкладених коштів на 11 % . Ви плануєте внести 90 тис. грн. До досягнення пенсійного віку залишилося 20 років. Розрахуйте загальну суму пенсійних накопичень, яку ви отримаєте за умов нарахування простих та складних відсотків.

Сума пенсійних накопичень за умов нарахування простих відсотків

Сума пенсійних накопичень за умов нарахування складних відсотків

Завдання 2

Недержавний пенсійний фонд пропонує вам щорічний приріст суми вкладених коштів на 14 % (капіталізація) . Ви плануєте внести 100 тис. грн. До досягнення пенсійного віку залишилося 42 роки. Розрахуйте загальну суму пенсійних накопичень, яку ви отримаєте.

Сума пенсійних накопичень _____

Завдання 3

Виявіть тип інвестиційної стратегії:

- 1) Миколай вкладає гроші в акції молодого підприємства, яке займається ІТ розробками _____
- 2) Наталка має депозит у банку _____
- 3) Олена сховала гроші у надійному сейфі вдома _____
- 4) Сергій придбав квартиру у центрі м. Києва, та здає її в оренду _____
- 5) Дарина має майнінгову ферму _____
- 6) Матвій придбав поліс страхування життя _____
- 7) Степан став учасником кредитної спілки _____
- 8) Галина купує постраждалі квартири у м. Харкові _____

Завдання 4

Сергій з 19 років щорічно вкладав 20000 грн з прибутковістю 12% річних за 8 років він інвестував 160000 грн, але припинив поповнювати портфель у 27 років, але не продав активи. Сашко також почав інвестувати під 12% річних по 20000 грн

на рік починаючи з 27 років і робив це протягом 39 років, за цей час вклав 780000 грн. Хто отримає більший дохід у 65 років?

Розрахунок накопичень Сергія _____

Розрахунок накопичень Сашка _____

Встановіть відповідність між термінами та їх визначеннями

1	<i>Заощадження</i>		А	інвестиції на короткий термін, у високоліквідні папери, та з низьким ризиком
2	<i>Інвестиції</i>		Б	інвестиції на довгий термін, реінвестиція в існуючі заощадження та високий ризик
3	<i>Форми інвестицій</i>		В	частина грошових доходів населення, яка не витрачається на споживання і призначена для забезпечення потреб у майбутньому
4	<i>Характеристики інвестицій</i>		Г	розміщення капіталу з метою отримання прибутку
5	<i>Консервативна інвестиційна стратегія</i>		Д	стратегія зниження ступеня ризику шляхом їх розподілу між кількома напрямками діяльності
6	<i>Реальні інвестиції</i>		Є	грошова, матеріальна, майнові права, неуречевлена
7	<i>Фінансові інвестиції</i>		Ж	дохідність, поверненість, ризиковість
8	<i>Агресивна інвестиційна стратегія</i>		З	вкладення коштів у реальні активи: як матеріальні, так і нематеріальні
9	<i>Ефект лате</i>			вкладення капіталу у фінансові активи

				тобто фондові та грошові фінансові інструменти, статутні капітали юридичних осіб з метою отримання в майбутньому вигід, зокрема у вигляді частини прибутку, зростання вартості капіталу або часткового чи повного контролю над діяльністю
10	Диверсифікація інвестицій			фінансовий концепт, згідно з яким відмова споживача від частини своїх щоденних побутових витрат дозволяє йому заощадити за місяці та роки значні грошові суми.

Відповіді:

1 - _____

6 - _____

2 - _____

7 - _____

3 - _____

8 - _____

4 - _____

9 - _____

5 - _____

10 - _____

Завдання 5

Проаналізуйте які з правил інвестування було порушено у кожній наступній ситуації. Надайте рекомендації щодо вирішення проблеми та усунення у майбутньому.

1. Родина Петренків невелику частину своїх заощаджень вклали в облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), а більшу частину заощаджень вклали у будинок в одній з країн Європи. У результаті лісової пожежі будинок було знищено.

Правило, яке було порушено _____

_____

Рекомендації _____

_____

---

2. Наталка вклала свої початкові заощадження в акції молоді компанії. Через рік вартість акцій суттєво зросла і Наталка продовжувала багато років вкладати свої заощадження в акції цієї компанії.

Правило, яке було порушено _____

Рекомендації _____

---

3. Олександр навчається в університеті. Цього року він отримав невеликий спадок та спробував себе в якості інвестора, вклав усі гроші у спекуляції на ринку криптовалюти. Згодом він вирішив залишити навчання, сподіваючись, що дохід від операцій з криптовалютою дозволить йому не працювати все життя.

Правило, яке було порушено _____

Рекомендації _____

САМОСТІЙНА РОБОТА

Складіть перелік критеріїв, за якими ви можете порівняти різні варіанти особистих інвестицій.

Порівняйте різні варіанти інвестицій, якщо ви маєте 100000 грн та плануєте

їх вкласти:

- ✓ Акції з фіксованою ставкою дивідендів 10% річних
- ✓ Купити криптовалюту Ethereum
- ✓ Придбати будинок у центральній частині країни
- ✓ Покласти на депозит під 14 % річних
- ✓ Придбати валюту (дол. США)

Тема 4. Податки та податкова культура

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЇ

Податок _____

_____

_____

_____

_____

Функції податків

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

Класифікація податків

<i>Податки на споживання</i>	<i>Податки на доходи</i>	<i>Податки на майно</i>

Податок на додану вартість (ПДВ) _____

ставка податку

Податок на доходи фізичних осіб(ПДФО)

ставка податку

Військовий збір

ставка податку

Єдиний соціальний внесок (ЄСВ)

ставка

Акциз

Єдиний податок

розмір

I група ФОП

II група ФОП

III група ФОП

IV група ФОП

Податкова знижка _____

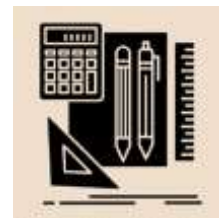
Податковий тягар _____

Крива Лаффера _____

Крива Лаффера

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1

Зробіть розрахунки та заповніть таблицю

Заробітна плата брутто, грн	Податки, грн	Чиста зарплата, грн	Вартість робочого місяця, грн
8000	Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) = Військовий збір (ВЗ) = Єдиний соціальний внесок (сплачує роботодавець) =		
12000	ПДФО = ВЗ = ЄСВ=		
20000	ПДФО = ВЗ = ЄСВ=		
30000	ПДФО = ВЗ = ЄСВ=		
130000	ПДФО = ВЗ = ЄСВ=		

Завдання 2

Встановіть відповідність між податком, об'єктом оподаткування та платником податку

Податок		Об'єкт оподаткування		Платник податку
Податок на прибуток	1	викиди забруднюючих речовин	А	підприємства
Акцизний збір	2	підакцизні товари	Б	кінцеві споживачі товарів та послуг
Військовий збір	3	заробітна плата	В	покупці тютюнових виробів та алкогольних напоїв, автомобілів
Податок на доходи фізичних осіб	4	операції з постачання товарів та послуг	Г	працівники
Екологічний податок	5	прибуток підприємства		
Податок на додану вартість	6	фонд оплати праці		
Єдиний соціальний внесок				

Відповіді:

Податок	Об'єкт оподаткування	Платник податку
<i>Податок на прибуток</i>		
<i>Акцизний збір</i>		

<i>Військовий збір</i>		
<i>Податок на доходи фізичних осіб</i>		
<i>Екологічний податок</i>		
<i>Податок на додану вартість</i>		
<i>Єдиний соціальний внесок</i>		

Завдання 3

Доведіть або спростуйте твердження.

1. Комунальні платежі – це найважчий податковий тягар для населення України.

---

2. Бажання уряду зібрати більше податків вбиває підприємницьку активність, що призводить до зниження податкових надходжень.

---

3. Серед країн Європи в Україні найвища ставка податку на доходи фізичних осіб.

Завдання 4

Річні доходи батька Олени склали 120000 грн. Витрати на навчання дівчини в університеті становили 20000 грн. Розрахуйте розмір податкової знижки та опишіть послідовність дій батька Олени для отримання цієї знижки.

Розрахунок податкової знижки

Завдання 5

Річний дохід Миколая Сергійовича склав 360000 грн. У цьому ж році він перераховував страховій компанії страхові платежі за договором страхування життя. Щомісячні платежі з січня по червень склали 2000 грн, а з липня по грудень 2200 грн. Розрахуйте розмір податкової знижки та опишіть послідовність дій Миколая Сергійовича для отримання цієї знижки.

Розрахунок податкової знижки

САМОСТІЙНА РОБОТА

Напишіть есе, обравши одну з тем:

- Причини існування «тіньової» економіки та ухиляння від сплати податків
  - Чи варто погоджуватися на сплату заробітної плати «у конверті»?
  - Податкова культура – що це?
  - Які заходи держави змінять ставлення до сплати податків
-

Тема 5. Управління особистими фінансами через банківські установи

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЇ

Спрощена бізнес-модель банку

Основні банківські послуги для фізичних осіб

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Депозит _____

Класифікація депозитів

<i>Категорія</i>	<i>Вид</i>	<i>Примітки</i>

Кредит _____

_____

_____

_____

Види кредитів

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

Брати кредит

<i>Варто</i>	<i>Не варто</i>

Ефективна процентна ставка за кредитом _____

Кредитна історія _____

Паспорт споживчого кредиту _____

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1

Родина вирішила взяти кредит у банку на 1 рік в сумі 55 000 грн. Банк запропонував альтернативні варіанти кредитування:

I варіант – фіксована процентна ставка 15 % річних, щомісячна комісія – 2,2 %, обов'язкове страхування життя – 8,99 %.

II варіант – 45 % річних, одноразова страховка – 450 грн, комісія за видачу кредиту – 5 % від суми кредиту, сплачується з кредитних коштів. Розрахуйте вартість кредиту і оберіть фінансово вигідний варіант.

Розрахунок I варіант _____

Розрахунок II варіант _____

Завдання 2

Родина має річний строковий депозит у банку 100000 грн під 10% річних. Строк депозиту закінчується через 3 місяці. В родині виникли термінові невідкладні витрати у розмірі 50000. Якщо зняти кошти з депозиту достроково, %

за депозитом будуть втрачені. Родина приймає рішення взяти кредит. Розрахуйте, що буде вигідніше:

- 1) зняти депозитні кошти;
- 2) взяти кредит на 3 місяця під 18% річних;
- 3) скористатися кредитною карткою, яка має 1 місяць пільгового кредитування (0%), а з наступного місяця 36% річних.

Розрахунок I варіант _____

_____

Розрахунок II варіант _____

_____

Розрахунок III варіант _____

_____

_____

Завдання 3

Чи варто було брати кредит в кожній з ситуацій? Обґрунтуйте відповідь.

1. Андрій мріє відкрити власну кав'ярню. Він склав бізнес-план, який показав, що власних коштів буде недостатньо для покриття усіх витрат. Андрій розрахував суму, яку треба взяти в кредит та додав до бізнес-плану графік погашення кредиту.

_____

---

2. Сусід запропонував Юрію вкласти гроші в надприбутковий, інноваційний бізнес проект. Власних заощаджень у Юрія не було, він не зрозумів за рахунок якої діяльності планується отримати великі прибутки, але вирішив взяти кредит у банку з розрахунком повернути його після того як отримає інвестиційний дохід.

---

3. Оксана у цьому місяці витратила свою фінансову подушку безпеки на непередбачувані витрати. Одночасно на роботі їй запропонували нову посаду з заробітною платою удвічі вище. Умовою отримання посади є підвищення рівня володіння англійською мовою. За відсутністю заощаджень Оксана взяла кредит на оплату навчання.

---

4. Надія, побачивши у друзів новенького робота-пилососа, незважаючи на нещодавно придбаний звичайний пристрій, узяла кредит на придбання новинку.

Завдання 4

Підпишіть на малюнку елементи платіжної картки

САМОСТІЙНА РОБОТА

Сергій відразу після закінчення університету починає накопичувати капітал. З цією метою він планує 10% заробітної плати щомісячно відкладати на депозитний рахунок. Використовуючи інформацію, яка розміщена на офіційних Інтернет-сторінках банків, проаналізуйте умови депозитів (на прикладі 3-х банків), які пропонують комерційні банки фізичним особам. Узагальнену інформацію внесіть у таблицю та оберіть депозит, який буде за всіма критеріями відповідати меті Сергія.

Умови	Банк	Банк	Банк
Вид депозиту			
Можливість поповнення (так/ні, умови)			
Строк			
Валюта			
Мінімальна сума вкладу			
Процентна ставка			

**Тема 6. Управління особистими фінансами через спеціалізовані
кредитно-фінансові інститути**

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЇ

Види небанківських фінансових установ

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____

Фінансові компанії

Особливості

_____

_____

_____

Фінансові послуги

_____

_____

_____

Законодавство, що регулює діяльність

_____

_____

Ломбарди

Особливості

Фінансові послуги

Законодавство, що регулює діяльність

Кредитні спілки

Особливості

Фінансові послуги

Законодавство, що регулює діяльність

Страхові компанії

Особливості

Страхові послуги

Законодавство, що регулює діяльність

Лізингові компанії

Особливості

Види лізингу

Законодавство, що регулює діяльність

Законодавство, що регулює діяльність

Структура фінансового ринку України

<i>Фінансова установа</i>	<i>Кількість</i>
<i>Банки</i>	
<i>Фінансові компанії</i>	
<i>Ломбарди</i>	
<i>Кредитні спілки</i>	
<i>Страхові компанії</i>	
<i>Лізингові компанії</i>	
<i>Недержавні пенсійні фонди</i>	
<i>Інвестиційні фонди</i>	
<i>Колекторські компанії</i>	
<i>Разом небанківських фінансових установ</i>	

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1

Встановіть відповідність між термінами та їх визначеннями

1	<i>Недержавний пенсійний фонд</i>	А	спеціалізована установа, що здійснює посередницьку діяльність щодо надання в оренду майна на умовах лізингу
2	<i>Ломбард</i>	Б	небанківський інститут кредитної системи, що спеціалізуються на кредитування продаж споживчих

			товарів з відстрочкою платежу
3	Кредитна спілка	В	спеціалізоване підприємство зі збору платежів (стягнення боргів)
4	Лізингова компанія	Г	спеціалізована кредитна установа, яка надає короткотермінові позики під заставу особистого майна позичальника.
5	Колекторська компанія	Д	некомерційна організація, заснована фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів цієї установи
6	Фінансова компанія	Є	функціонує і здійснює діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків вкладників на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами та здійсненням пенсійних виплат

Відповіді:

1 - _____

4 - _____

2 - _____

5 - _____

3 - _____

6 - _____

Завдання 2

Доведіть або спростуйте твердження.

1. Участь у кредитній спілці не тільки приносить більший інвестиційний дохід ніж банківський депозит, а й не несе ніяких ризиків для учасника

---

2. Ломбарди призначені тільки для людей з поганою кредитною історією.

---

3. Ломбарди приймають тільки ювелірні вироби та коштовності.

---

4. Полис страхування життя може містити крім умов довгострокового страхування на випадок дожиття або смерті ще й передбачати виплати у випадку захворювання, нещасного випадку тощо.

---

5. Не можна одночасно отримувати державну пенсію і пенсію від недержавного пенсійного фонду (НПФ).

---

6. Співробітники колекторських компаній мають право дзвонити боржникові на роботу, його родичам і знайомим й поширюють інформацію про те, що боржник є злісним неплатником або взагалі шахраєм.

Тема 7. Фінансове шахрайство та фінансова безпека

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЇ

Фінансове шахрайство

Персональна конфіденційна інформація

Фізичні методи крадіжки персональних даних

Крадіжка персональних даних он-лайн

Правила складання надійного пароля

Соціальні методи крадіжки персональних даних

Соціальна інженерія

Ознаки шахрайства

1.

2.

3.

Фішинг

Вішинг

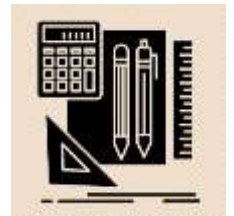

Методи убезпечення від фінансового шахрайства

Фішинг

Вішинг

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1

Придумайте пароль, який запам'ятати просто, вгадати неможливо.

Поясніть логіку складання вашого пароля.

Мій унікальний надійний пароль

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Завдання 2

Визначте та підпишіть дані платіжної картки, які не можна повідомляти стороннім особам.

Завдання 3

Проаналізуйте які помилки щодо правил фінансової безпеки було допущено у кожній наступній ситуації. Надайте рекомендації щодо убезпечення від фінансового шахрайства у конкретній ситуації.

1. Вікторія побачила оголошення про легкий заробіток та почала виконувати випробувальні завдання – залишала відгуки на товари тощо. Побачивши першу оплату її праці, вона погодилась замовити товар за 10000 за власні кошти з робіцянюкою роботодавця повернути 12000 грн через тиждень. Грошей вона не отримала та роботодавець припинив виходити на зв'язок.

Помилка _____

Рекомендації _____

---

2. Оксана Петрівна отримала повідомлення у месенджері, що вона стала переможцем у лотереї, яку проводила відома мережа супермаркетів. Для отримання коштовного подарунка треба було сплатити податок, перевівши кошти на рахунок, який було надано в повідомленні.

Помилка _____

Рекомендації _____

---

3. Пенсіонер Петро Іванович отримав повідомлення від свого знайомого про можливість отримати допомогу від міжнародної організації. Обравши в цьому повідомленні свій банк, він ввів дані своєї картки (номер, термін дії, CCV) та чекає на переказ грошової допомоги.

Помилка _____

Рекомендації _____

4. Оксана отримала повідомлення у соціальній мережі від своєї колишньої колеги з описом тяжкої ситуації, в яку та потрапила, і проханням про невелику грошову допомогу. Оксана швидко переказала 200 грн на рахунок, який було вказано у повідомленні.

Помилка _____

Рекомендації _____

5. Наталії Миколаївні зателефонували з банку, в якому вона має рахунок та попередили про незвичайну активність за її рахунком. З метою запобігання

фінансовому шахрайству Наталія Миколаївна повідомила співробітнику банку код, який отримала в офіційному повідомленні банка.

Помилка _____

Рекомендації _____

6. Олександр завжди використовував один й той же передплачений номер телефону для усіх своїх потреб (спілкування, реєстрації у соціальних мережах, підтвердження своєї особи у банку). Одного разу зв'язок став не доступним, Олександр сподівається що це тимчасова неполадка та чекає коли мобільний оператор її виправить.

Помилка _____

Рекомендації _____

7. Дмитро знімав гроші зі свого рахунку у банкоматі, в звичайний спосіб підтвердив операцію зі зняття 2000 грн, але гроші не отримав. Дмитро попрямував до найближчого відділення банку, щоб повідомити про помилку та з'ясувати як отримати свої гроші.

Помилка _____

Рекомендації

---

8. Сусід вмовив Галину Петрівну вкласти усі свої заощадження у новий інвестиційний проєкт, за яким обіцяли інвестиційний дохід 100% річних. Обов'язковою умовою було заохотити ще двох своїх знайомих до участі у проєкті, що вона і зробила. Отримавши свої бонуси за нових учасників, Галина Петрівна чекає до кінця року, щоб отримати подвоєну суму своїх заощаджень

Помилка

Рекомендації

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?: навчальний посібник / авт. кол.; – К., 2019. – 272 с.
2. Фінансово-економічна грамотність: підручник: у 2-х ч./ за ред. д-ра екон. наук, проф. О. Б. Жихор, д-ра екон. наук, проф. О. В. Димченко. Київ: Кондор, 2017. Ч. 1- 1024 с.
3. Фінансово-економічна грамотність: підручник: у 2-х ч. / за ред. д-ра екон. наук, проф. О. Б. Жихор, д-ра екон. наук, проф. О. В. Димченко. Київ : Кондор, 2018. Ч. 2 - 400 с.
4. Фінансова грамотність: інтерактив. електрон. посіб. / авт. кол.; за ред. Т. С. Смовженко; М-во освіти і науки України. Київ, 2014. 1 електрон. диск.
5. Кізіма Т., Куцяк В. Особисте фінансове планування: сутність, специфіка, основні етапи. URL: <http://dSPACE.tneu.edu.ua/bitstream/316497/2730/1/%D0%9A%D1%96%D0%B7%D0%B8%D0%BC%D0%B0%20%D0%A2.pdf>
6. Особистий фінансовий план. Як правильно скласти? URL: <http://vseprogroshi.com.ua/osobistij-finansovij-plan-yak-pravilno-sklasti.html>
7. Складаємо сімейний бюджет URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=4387347>
8. Фінансова грамотність: навч. посібник / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. Вид. 2-ге, випр. і доп. Київ, 2013. 311 с. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=4436538>
9. Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?: робочий зошит для учня / авт. кол. Київ, 2019. 160 с.

Допоміжна література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV із змінами і доповненнями. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

2. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 № 2464-VI, із змінами і доповненнями. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2464-1751>

3. Закон України «Про страхування» від 18 листопада 2021 року № 1909-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>

4. Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14 грудня 2021 року № 1953-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>

5. Закон України про кредитні спілки» від 14 липня 2023 року № 3254-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#Text>

6. Закон України «Про споживче кредитування» 15 листопада 2016 року № 1734-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text>

7. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» 9 липня 2003 року № 1057-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>

8. Податковий кодекс України: Закон України: від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>

Інформаційні ресурси

1. НБУ. Шахрай Гудбай URL: <https://promo.bank.gov.ua/stopfraud/>

2. НБУ. Гаразд. Онлайн-платформа для підвищення рівня фінансової грамотності URL: <https://harazd.bank.gov.ua/>

3. НБУ. Анатомія гривні. Всеукраїнська інформаційна кампанія із безпеки готівкових розрахунків. URL: <https://promo.bank.gov.ua/hryvnia/>

4. НБУ. Cashless. Всеукраїнська інформаційна кампанія з популяризації безготівкових розрахунків URL: <https://promo.bank.gov.ua/cashless/>

5. Словник банківських термінів. URL: <http://ua.platinumbank.com.ua/view.credgloss/>

6. Украинская межбанковская ассоциация членов платежных систем ЕМА. URL: <https://ema.com.ua/about-association/>

7. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/>